

11. SINIF

1. ÜNİTE

1. İslam inancında Adl (Adalet) ilkesi

Adl, Adalet demektir. Adalet ilkesi, kader inancı konusundaki tartışmalarda gündeme gelen en önemli hususlardan biridir. Bu konuda özellikle Mutezile mezhebi, bireyin özgürlüğünü esas alan bir ilke geliştirmiştir. Buna göre adalet ilkesi ile anlatılmak istenen kısaca şudur;

Allah, çirkin ve kötü olan şeyleri yaratmaz. İnsan özgür ve sorumlu bir varlıktır, kendi fiillerinin yaratıcısıdır. Eğer insan fiillerinin yaratıcısı Allah olsaydı, Allah'ın iradesine uymayan fiillerinden dolayı bu insanı cezalandırması anlamsız olurdu. İnsanın yaptıklarından sorumlu tutulması için tam bir irade ve eylem hürriyetine sahip olması gerekir. Dolayısıyla insanın özgür bir iradesi vardır ve Allah bu iradeye müdahale etmez. Çünkü insanın iradesine müdahale onun ilahi Adaletiyle bağdaşmaz.

Örneğin;

İnsanların yeryüzündeki fiillerinin bir ödül ve cezaya tabi tutulacağını düşünürsek, Allah'ın önceden yazmış olduğu bir kader değil, yarattığı, ancak iradesinde serbest bıraktığı bir insan olduğundan söz edilir.

Yani Allah'ın her türlü kötü işten, sevap, fayda gibi şeyleri terk etmekten, maslahata aykırı ve çirkin yolla insanları kulluğa çağırmaktan münezzehe olması; bütün fiillerinin hikmet, adalet ve isabet niteliği taşıması demektir. Dolayısıyla insanların işlediği kötü fiillerin Allah tarafından yaratılması caiz değildir. Allah insana eylem gerçekleştirme gücünü önceden vermiş olup kişi hürriyetini kullanarak istediğini yapar. Esasen irade hürriyeti bulunmayan bir insanın Allah tarafından sorumlu tutulması O'nun adalet ve hikmetiyle bağdaşmaz.

(İslam Ansiklopedisi Mutezile maddesi)

4. İnançımızda ve Kültürümüzde Ehl-i Beyt Sevgisi

Ehl-i Beyt, ev halkı anlamına gelir. İslam'da Ehl-i Beyt Hz. Peygamberin ev halkı demektir. Ehl-ibeyt'le ilgili Kur'an da Ahzâb suresinin 33. ayetinde şöyle buyrulur: "Ey Ehl-i Beyt Allah sizi tertemiz kılmak ister." Bu ayet indiğinde Peygamberimiz, hanımı Ümmü Seleme'nin evinde idi. Orada bulunan damadı Hz. Ali ve kızı Hz. Fatıma ile torunları Hasan ve Hüseyin'i abası altına alarak, "Allah'ım, bunlar benim Ehl-i Beyt'im dir. Onları günahlarından temizle!" diye dua etmiştir. Bu ikisi (Hasan ve Hüseyin) benim evlatlarım ve kızımın çocuklarıdır. Allah'ım ben onları seviyorum. Sen de onları sev ve onları sevenleri de sev." Alevi düşüncesinde Hz. Muhammed, Hz. Ali, Fatıma, Hz. Hasan ve Hüseyin isimleri beş parçaktan oluşan el ile sembolleştirilmiştir. Bu sembol, Hz. Peygamber de dahil abasının altındaki beş kişiyi ifade etmektedir. Hz. Peygamber; Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i çok sevmiş ve bu sevgisini her fırsatta dile getirmiştir. Mesela, "**Ben kimin dostuysam Ali de onun dostudur.**" "Fatıma benden bir parçadır. Kim ona değer verirse bana değer vermiştir. Kim onu üzerse beni üzmiştir." "Hasan ve Hüseyin cennet gençlerinin efendileridir" demiştir. Veda Hutbesinde Hz. Muhammed şöyle der: "Size iki emanet bıraktım, onlara sımsıkı sarıldığınız sürece asla doğru yoldan sapmazsınız: Allah'ın kitabı ve Ehl-i Beyt'im."

Milletimiz, her zaman Ehl-i Beyt'e sevgi ve saygı göstermiştir. Muhammed isminden sonra en çok Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin gibi Ehl-i Beyt mensuplarının isimlerini çocuklarına vermiştir. Onların isimleri "Fatıma anamız, Şah-ı Merdan Ali, Allah'ın Arslanı Ali, Ali Kerremallahu Veche" gibi sıfatlarla kullanılmıştır. Ayrıca kültürümüzde Hz. Ali'nin kılıcı "Zülfikâr", adalet ve kahramanlığın simgesi olarak bilinmektedir. Yusuf Has Hacı, Kutadgu Bilig adlı eserinde, Türkistan'da Ehl-i Beyt'e nasıl davranılması gerektiği konusunda şu bilgileri vermektedir: "Hizmetkârlar ve beyin adamları dışında, kendisiyle ilgileneceğin kimselerden bazıları, Peygamberin neslidir. Bunlara hürmet edersen, devlet ve saadete kavuşursun. Bunları pek çok ve gönülden sev; iyi bak ve yardımda bulun. Bunlar Ehl-i Beyt'tir. Ey kardeş! Sen onları, sevgili Peygamber hakkı için sev!"

Ehl-i Beyt sevgisi milletimiz için birleştirici bir unsur olmuştur. Milletimiz, Ehl-i Beyt'i 'sevme konusunda tek yürektir. Şeyh Galip'e "Hz. Muhammed Mustafa'nın âl-i abasının ayağının tozuyuz." dedirten işte bu sevgidir. Hoca Ahmet Yesevi, Mevlânâ, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Şah İsmail Hatayi, Pir Sultan Abdal, Kul Ahmet ve Derviş Mehmet gibi birçok şair ve halk ozanı; Ehl-i Beyt'e duyduklarının sevgiyi dizelerinde en içten duygularla ifade etmişlerdir.

4. ÜNİTE

4. İslam'ın Özgün Bir Yorumu Olarak Alevilik -Kızılbaşlık

Alevilik Nedir?

Alevilik, kelime anlamı olarak Hz. Ali'nin soyundan gelenler ve Hz. Ali'nin soyuna bağlı olan kişiler anlamında kullanılmıştır. Aleviler Allah'ı bir bilen, bütün Peygamberleri hak bilen ve Hz. Muhammed'i Allah'ın son elçisi olarak kabul eden, Hz. Ali'yi veli ve vasi kabul eden, kendilerine temel rehber olarak İslamiyet'in kutsal kitabı Kuran'ı Kerim'i gören ve Kur'an'ı özüyle yorumlayan, ahiret inancının hak olduğuna inanan, Ehl-i Beyt'in ve On İki imamların hayat ilkelerini kılavuz edinerek; kâmil insan düşüncesinin en güzel örnekleri olan özlü sözleri, görüşleri, saz eşliğinde semahlarla icra eden, ibadetini Peygamber soyundan gelen inanç önderleri- Dede- öncülüğünde yerine getiren, kıyam, rükû ve secdesi ile ibadetini kendi anladığı dilde yapan, Allah'a korku merkezli değil; sevgi merkezli yaklaşan, inancında cebir, şiddet, kin ve nefret bulunmayan bir inançtır.

Alevilik; temelinde tevhit inancı olan, ibadetini Kur'an'ı Kerim'in ayetleri gereğince yapan, ilim ve değer üreten, toplumun hayrına ve barışına yönelik işler yapan, Ebu'l Vefa'dan (Tac'ül Arifin), Hacı Bektaş'a; Yunus Emre'den, Pir Sultan Abdal'a; Mahmut Hayrani'den Mevlana'ya; Sarı Saltuk'dan Kızıldeli Sultan'a İslamiyet'i tasavvufi yorumla algılayıp uygulayan, Rehber- Pir- Mürşit eşliğinde 4 kapı 40 makamı geçerek İnsan-ı Kamil olma yolunda ilerleyen, ikrar verip,verdiği ikrarda sadık kalan, inancın içerisinde insanların olgunlaşma yoludur.

Kızılbaşlık, Anadolu'nun Alevi Türkmenleri zamanında, Safevi Devletine bağlı olan taraftarlara verilen isimdir. Zaman içerisinde İslam düşüncesinde farklı siyasi yorumların baskısı ile Kızılbaş kelimesi kötü manalara getirilmeye çalışılmıştır. Oysa itikadi olarak Kızılbaşlık, Alevi inancının Türkmen yorumudur.

Terim olarak Kızılbaşlık Türkmenlerin çok eskiden beri giydikleri kızıl börkün Türkmen İslam İnancının bir göstergesi olarak Kızılbaş kelimesine evrildiğini görmekteyiz.

Yavuz Sultan Selim'in, Müftü Hamza Efendi ve Şeyhül İslam Kemal Paşazadeye verdirdiği fetvaların sonucunda Kızılbaşlık Anadolu'da tüm Alevileri kapsamak üzere bir hakaret kelimesi olarak kullanılmıştır. Oysa Türkmenler kızıl börtük giymekteydiler. Yabancı kaynaklar Osman Bey'i " Kızıl Börtük Otman" diye kaydetmişlerdir. Yine Osmanlı tarihçileri, Türkmenlerden oluşan Osmanlı ordusu askerlerini kızıl börtlü olarak tanımlamışlardır.

5.ÜNİTE

Musahiplik Kurumu;

Hız. Muhammed Medine'ye hicret edişinin 7. ayında Mekke halkı ile Medine halkı arasında bir kardeşlik bağı Alevilikte Musahiplik kurumu bu temele dayanır.

Alevi inancının önemli kurumlarından biri olan Muhasiplik, kelime itibariyle dünya ve ahiret kardeşliğı anlamına gelmektedir. Hem madden, hem de manen yani inanç boyutunda kardeşlik demektir. Daha açıkçası malı mala, canı cana katmak demektir.

Nisa Suresi 33. Ayette "Yeminlerinizin (akid ile) bağıladığı kimselere de kendi paylarını verin." buyurmaktadır ki; Musahip çiftlerin biri diğerrinin miracısı ve hak sahibi olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, Enfal Suresi 74-75. Ayetlerin de bu konuda kesin emir vardır.

Musahip olacak kişilerin evli olmaları ve dört kişi olarak dedenin huzuruna çıkmaları gerekmektedir. Muhasip olacak kişiler arasında yaş, sosyal statü, ekonomik durum, bilgi, görgü ve kültür gibi hususlarda denklik aranır.

Musahip yani yol kardeşi olan kimselerin birbirlerine karşı yükümlülükleri vardır.

- 1- Musahip olacak kimseler birbirlerinden emin olmalıdır.
- 2- Hem maddi hem de manevi olarak birbirlerine destek olacaklarına gönülden inanmalıdır.
- 3- Birbirlerine denk aileler arasında kardeşlik kurulur,
- 4- Üzerlerinde kul hakkı bırakmazlar.
- 5- Musahip, kardeşler birbirinden habersiz hiçbir iş yapmaz ve hiçbir zaman rızadan ayrılmazlar.
- 6- Musahip ailelerinin çocukları bir birleri ile evlilik yapamazlar.

6. ÜNİTE

Okuma metni :

Atatürk'ün Hacı Bektaş Ziyareti

Yurdumuzun kurtarıcısı, Cumhuriyetimizin kurucusu, Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk, 4-11 Eylül 1919 tarihleri arasında yapılan "Sivas Kongresi" sonrasında 22-23 Aralık günleri Hacıbektaş'ı ziyaret etmiştir. Kayseri ve Mucur yolu ile 22 Aralık 1919 günü Hacıbektaş'a gelen M. Kemal Paşa, Çelebilere ait evde ağırlanmış ve konuk edilmiştir. Yurdu düşman işgalinden kurtararak, tam bağımsız bir Türk devleti kurmak için ulusal kurtuluş savaşını başlatan Paşa, mücadelenin başarıya ulaşabilmesi için tüm Anadolu insanını bir amaç etrafında birleştirmek istiyordu. Bu bağlamda farklı etnik ve dinsel yapıdaki tüm insanlarla görüşmek ve konuşmak gerektiğini bilen Büyük Önder, Anadolu'nun önemli merkezlerinde Ulusal Toplantılar (Milli Kongreler) düzenlemiştir. İşte bunlardan birisi olan Sivas Kongresi, Bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'ne giden yolda önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

M. Kemal Paşa'nın Başyaveri M. Müfit Kansu bu ziyaretin nedenlerini şöyle açıklamaktadır... "Hacıbektaş'a da uğranacaktı. Bu mühim bir merkezdi. Bütün Anadolu'daki üç, dört milyondan daha ziyade miktara bağlı olan Alevilerin merbut buldukları Çelebi, Hacıbektaş karyesinde oturmakta idi. O zaman Çelebi Cemalettin Efendi ve Dede baba Postu Vekili, Niyazi Salih Baba idi. Milyonlara varan Alevi-Bektaşiler, gerçi bitaraf bir vaziyette görülüyorsa da bunlar, Çelebi'nin Dede baba Vekili'nin emir ve iradesine tabi olduklarından bu zat ile görüşmek, onları tarafımıza çekmek için gerekliydi.

Misak-ı Milli sınırları içindeki yurt topraklarını korumak ve kurtarmak amacındaki M. Kemal Paşa, düzenli bir ordu oluşturmak ve alınacak kararları, halkın içinden gelen temsilcilerin alabileceği bir meclisin temelini oluşturmak için, 'Ulusal Toplantılar' düzenlemekteydi. Çünkü O, dağınık güçlerin birleşerek daha büyük bir güç oluşturabileceklerine ve alınacak kararların, yine bu kararları uygulayacak olan milletin kendisi tarafından alınması gerektiğine inanıyordu. Nitekim daha sonra çelebi Ahmet Cemalettin Efendi'ye çekmiş olduğu telgraf metninde: "Yolculuğumuz sırasında görüp incelediklerimiz bizlere gerçek koruyucu ulu tanrının yardımıyla meydana gelen kutsal birliğimizin dayanağı olan ulusal örgütün kök salmış ulusun ve yurdun geleceğini kurtarmak için gerçekten güvenilir her güç ve erk durumuna gelmiş olduğunu sevinçle gösterdi. Dış durum, bu ulusal dayanç ve birlik yüzünden Erzurum ve Sivas Kongrelerinin ilkelerine göre ulusun ve yurdun yararına elverişli bir görünüm almıştır. Kutsal birliğimize, dayanç ve inancımıza güvenerek haklı isteklerimizin elde edileceği güne değin hiç yılmadan çalışılması ve bu bildirimizin köylere varıncaya dek duyurulması rica olunur." Denilerek, ulusa duyulan inanç ve güvenç bir kez daha vurgulanmaktadır.

M. Kemal Paşa'nın Hacıbektaş ziyareti tam anlamıyla amacına ulaşmıştır. Çünkü Hacıbektaş halkı ve Hacıbektaş'a gönül verenlerin Atatürk sevgisi, bunun en büyük göstergesidir. Her yıl 22 Aralık'da M. Kemal Atatürk'ün Hacıbektaş'a gelişi çeşitli etkinliklerle kutlanmaktadır.

7. ÜNİTE

Saz(Bağlama)

Orta Asya Menşeli olan Saz, Alevilikte çok önemlidir. Saza değişik yörelerde, farklı boyut ve özellikleri de dikkate alınarak farklı isimler de verilmektedir. Bunlar; bağlama, cura, kopuz, çöğür, dombra, ikitelli, tambura, tar ve sazdır. Saz, kullanılan tekniğe göre tezene ve parmaklarla çalınır. Tezene sözü yerine mızrap sözü de kullanılmaktadır. Parmaklarla çalma tekniğine “şelpe” veya “dövme“ adı verilmektedir.

Saz, genellikle altta iki çelik ile bir sırma bam tel, ortada iki çelik ve üstte bir çelik ile bir sırma bam teli olmak üzere toplam yedi tellidir.

Aleviler saza büyük saygı duyarlar ve çok önem verirler. İbadetlerinin ayrılmaz bir parçası olan deyişlerini sazla söyleriz. Deyiş, Alevi inancını anlatan ve belli başlı bir takım ezgilerle söylenen şiirlere denilir. Deyişlere bazı yörelerde “deme” de denilmektedir. Aynı zamanda deyişle aynı anlama gelmek üzere “nefes” sözü de kullanılmaktadır. Deyiş, yahut nefesler Aleviliğin inanç ilkelerini, Ehl-i Beyti, On İki imamları ve iyi insan olma yolunu anlatan kutsal şiirlerdir.

Bu şiirleri yazan kişilere ozan denilmektedir. Cem ibadeti sırasında deyişler saz çalınarak söylenirler. Sazı çalan ve deyişleri söyleyen kişiye de “zakir” denilmektedir. Zakir, Arapça bir kelimedir. Anlamı; “Allah’ı zikreden” demektir. Çünkü deyişlerde Allah zikredilmekte ve Kur’an ayetleri açıklanmaktadır. Bu nedenle deyişler aynı zamanda Kur’an ayetlerinin bir yorumu olarak da kabul etmektedir. önderlerinden ve

Alevilerin önemli ozanlarından biri olan Şah İsmail Hatayi bir şiirinde şöyle demektedir;

**“Zakirin zikri saz ile,
Kur’an okur avaz ile,
Mümin, müslim niyaz ile,
Zakir sana haber olsun.”**

Cem ibadetine saz çalınıp, deyiş söylenirken saygıyla dinlenmelidir. Çünkü deyişler bizim kutsal ve hikmetli şiirlerdir. Bilmeliyiz ki, sazla deyiş söylenirken ibadet yapılmaktadır. İbadete saygı hem inancın hem de insanlık onurunun bir gereğidir.